

A gazdaság büntetőjogi védelme

The Criminal Law Protection of the Economy

Fodor Balázs Gábor

Dr., ügyvéd, megbízott egyetemi oktató
Károli Gáspár Református Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy bemutassa a gazdaság jogi védelmének alapjait, korlátait, módszereit és eszközeit. Ennek keretében röviden áttekintésre kerül a gazdaság szabályozásának és védelmének rövid története, illetve a büntetőjogi védelem alapja, a védendő értékek köre. A tanulmány ismerteti továbbá a büntetőjogi eszközök helyét a gazdaságvédelem jogi eszközrendszerében, illetve a gazdasági bűnözés társadalmi és morális hátterét és szereplőit. Végezetül a gazdasági bűncselekmények szankcionálásával is foglalkozik.

Módszertan: Rövid történeti áttekintés után a büntetőjogi védelem alapjának feltására. Az ultima ratio elv vizsgálata alkotmánybíróági döntések, illetve nemzetközi források alapján. A gazdasági bűnözés társadalmi megítélésének és alanyi körének vizsgálata. Végezetül a gazdasági bűncselekmények szankcionálásának elméleti és gyakorlati elemzése.

Megállapítások: A gazdasági bűnözés a társadalmakkal egyidős jelenség, mai társadalmi hátterét, motorját nagy részben a profitorientált, fogyasztói szemlélet szolgáltatja. A gazdasági bűnözés visszaszorítása érdekében a legfontosabb eszközök a megelőzés és felelősségre vonás elkerülhetetlensége. Emellett kiemelt fontosságú a jogkövetkezmények szerepe is, melyeknek kellő, de nem túlzó visszatartó erővel kell rendelkeznie az adott személy és a társadalom többi tagja tekintetében is.

Érték: Az olvasó áttekintheti a gazdaság büntetőjogi védelmének okát, korlátait, módszereit és eszközeit, illetve betekintést nyerhet a gazdasági bűnözés alanyi körébe és társadalmi, morális hátterébe. Továbbá ráláthat a gazdasági bűnözéssel szembeni hatékony fellépés elméleti és gyakorlati problémáira.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 08. 08. Átdolgozás: 2025. 09. 19.
Elfogadás: 2025. 09. 22.

Kulcsszavak: a gazdaság büntetőjogi védelme, gazdasági bűnözés, gazdasági büntetőjog, a gazdasági büntetőjog korlátjai

Abstract

Aim: The article aims to set out the foundations, limits, methods and instruments of the legal protection of the economy. Within this framework it offers a concise overview of the history of the regulation and protection of economic order, as well as the bases of criminal-law protection and the spectrum of legally protected interests. The study further situates criminal-law tools within the broader toolkit of economic protection and examines the social and moral background of, and the actors involved in, economic crime. Finally, it addresses the sanctioning of economic offences.

Methodology: Following a brief historical survey, the article explores the foundations of criminal-law protection. It analyses the ultima ratio principle on the basis of decisions of the Constitutional Court and relevant international sources. It then examines societal perceptions of economic crime and its personal scope. Lastly, it provides a theoretical and practical analysis of the sanctioning of economic offences.

Findings: Economic crime is a phenomenon as old as organised societies; in contemporary settings it is driven to a significant extent by profit-oriented, consumerist attitudes. The most important instruments for curbing economic crime are prevention and the inevitability of accountability. Equally crucial are legal consequences, which must exert a sufficient – yet not excessive – deterrent effect both on the individual and on society at large.

Value: The paper provides readers with an overview of the rationale, limits, methods and instruments of the criminal-law protection of the economy, and offers insight into the personal background of economic crime and its social and moral background. It also sheds light on the theoretical and practical challenges of effective action against economic crime.

Keywords: criminal-law protection of the economy, economic crime, economic criminal law, limits of economic criminal law

A védendő értékek köre

Már az ókori társadalmakban megjelent a gazdaság jogi szabályozásának igénye,¹ a görög poliszokban és Rómában a gazdasági, társadalmi fejlődés pedig némely esetben szigorú szabályok bevezetését eredményezte. Athénban Kr. e. 594-ben Szólón törvénye a pénzforgalom és kereskedelem biztonsága érdekében halálbüntetéssel fenyegette a pénzhamisítókat. Rómában pedig már a XII táblás törvények is tartalmaztak szabályokat az adósokra nézve is. A római fizetésképtelenségi jog (csődjog előzményei) több eljárást is ismert az adós fizetésre kényszerítése és megbüntetése érdekében.² A Lex Julia de anno külön büntetőintézkedéseket alkalmazott azzal szemben, aki a Rómától távoli kikötőkben azért tartotta vissza a gabonaszállítmányt, hogy ezzel Rómában a gabona árát növelje.

Az állam, a magánvagyon és a gazdálkodás megjelenésével egyidőben alakult ki az adóztatás is, ami ebben az időben is egy egyoldalú fizetési kötelezettséget jelentett a központi kormányzat felé. Az államnak tehát minden történelmi korban szüksége volt bevételekre az állami apparátus működtetése érdekében. A feljegyzések szerint az i. e. 3. évezredben Egyiptomban már létezett „aratási adó”, a Níluson pedig vámot vetettek ki. A mezopotámiai templomgazdaságokban adózni kellett az állattartás és a halászat után. Az ókori Rómában pedig igen bonyolult adózási rendszer működött.

A társadalmi és gazdasági fejlődés eredményeként kialakult gazdasági rend – jelenleg piacgazdaság – nélkülözhetetlen szabályozása és védelme érdekében az államnak tehát számos igazgatási és egyéb jogszabályt kell alkotnia. Az állam a gazdasági büntető jogalkotással azokat a cselekményeket rendeli büntetni, amelyek a fennálló gazdasági rend alapjait sértik vagy veszélyeztetik. A gazdasági bűncselekmények által oltalmazott társadalmi érték a bűncselekmények jogi tárgyában jelenik meg (a piacgazdaság egyes elemeit fogalmazza meg), mint a tisztességes verseny, a fogyasztók és hitelezők érdekei, a gazdálkodás rendje vagy a pénzforgalom, illetve az állami feladatok ellátásához nélkülözhetetlen költségvetés.

1 Hammurapi törvényoszlopa a magánbosszú kereteit szabályozó táló elven kívül számos kereskedelmi, igazgatási szabályt is tartalmazott és a pénzhamisítást is büntetni rendelte.

2 A legis actio per manus iniectionem során a hitelező önhatalmúlag állami védelmet élvezve járt el az adóssal szemben. Az adós, ha nem tudott fizetni, a „testével volt köteles helytállni”, tehát büntető szankció volt a nemfizetés következménye.

A hazai piacgazdaság védelme

Hazánkban a politikai és gazdasági rendszerváltást megelőző években már megkezdődött az új gazdasági rendszer, a piacgazdaság kiépülése.

Az 1988. évi VI. tv. (első Gt.) elfogadásával a jogalkotó deklarálta: „E törvény célja, hogy korszerű jogi keretek megteremtésével segítse a nemzetgazdaság jövedelemtermelő képességének javítását, a piaci jellegű termelési-értékesítési együttműködés fejlődését, a tőkeáramlást, valamint a külföldi működő tőke gazdaságunkban való közvetlen megjelenését [...] A gazdasági társaságok működése ne korlátozza a versenyt, ne teremtsen monopóliumokat, ne sértse a hitelezők érdekeit és a közérdeket.”

A törvény a piacgazdaság és szereplőinek (állam, hitelezők, tulajdonosok, partnerek, fogyasztók stb.) védelme érdekében a társaságok vezető tisztségviselőinek – és más fontos közreműködőinek – magatartására, illetve felelősségére vonatkozóan elvi élel mondta ki, hogy „a vezető tisztségviselők, a felügyelő bizottság tagjai és a könyvvizsgálók az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal kötelesek eljárni.” [1988. évi VI. törvény 32. § (1) bekezdés].

Az 1989-ben módosított Alkotmány 9. §-a lefektette, hogy a Magyar Köztársaság gazdasága piacgazdaság, amely alapvető változtatás végre formálisan is megnyitotta az utat az új gazdasági szisztéma jogi kereteinek kialakítására. A rendszerváltást követően szinte folyamatos volt a modern piacgazdaságot kialakító szabályok megalkotása. Egymás után születtek az új törvények az adózás rendjéről, az egyes adókról, a csőd és felszámolási eljárásról, a számvitelről, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról, a pénztézetekről, a tőzsdéről.

A rendszerváltás utáni jogalkotás a piacgazdasági keretek és ágazati szabályok (társasági jog, csődjog, értékpapír jog, adójog, fogyasztóvédelmi jog, versenyjog stb.) kialakítása után meghatározta a társadalomra veszélyes cselekmények azon körét, amit már – a jogi tárgy védelme érdekében – bűncselekménynek minősített.³

A jelenlegi jogi szabályzás alapját Magyarország Alaptörvénye adja, melynek M cikke szerint „(1) Magyarország gazdasága az értéktérítő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik. (2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

3 Az 1991-ben megalkotott csőd és számviteli törvény után elfogadott 1992. évi XIII. törvény (a büntető jogszabályok módosításáról) az 1978. IV. törvénybe (III. Btk.) iktatta a számviteli fegyelem megsértése és a csődbüntett bűncselekményeit.

A 2012. évi C. törvény (Btk.) preambuluma alapján a törvény egyik célja az ország gazdaságának védelme, ebből fakadóan a Btk. 4. § (2) bekezdése szerint társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, ami – többek között – Magyarország Alaptörvény szerinti gazdasági rendjét sérti vagy veszélyezteti.

A gazdasági büntetőjog

Gál István László definíciója szerint: „*A gazdasági büntetőjog a büntetőjog egyik részterülete, méghozzá a leginkább elkülönülő szegmense. Azoknak a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli jogszabályoknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy a gazdasági rendet (azaz az aktuális, uralkodó gazdasági szisztéma szabályszerű működését) fenyegető cselekmények közül melyek minősülnek bűncselekménynek, ezek elkövetőit hogyan kell felelősségre vonni, és velük szemben milyen szankciókat, miként kell alkalmazni.*” (Gál, 2017). Wiener A. Imre szerint a gazdasági büntetőjog maga a szabályozási keret, tehát azoknak a büntetőjogi rendelkezéseknek az összessége, amik a kiemelt jogi tárgyhoz kapcsolódnak (Weiner, 1986).

A gazdasági büntetőjogban hangsúlyos és kiemelendő a büntetőjogban egyébként is alapvető szintű ultima ratio elv szerepe, mellyel az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott. Az Alkotmánybíróság 30/1992. (V. 26.) AB határozatban kifejtette, hogy „*a büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek.*” (ABH 1992, 167, 176.).

18/2000.(VI. 6.) AB határozat alapján: „*A büntetőjognak nem feladata az alkotmányos értékek átfogó védelme, hanem csupán az, hogy ezen értékeket a különösen súlyos sérelmekkel szemben védje. A büntetőjogi eszközrendszer ultima ratio szerepe kétségtelenül azt jelenti, hogy akkor alkalmazandó, ha más jogági eszközök már nem elegendők. Ugyanakkor ennek megítélésénél az Alkotmánybíróság nem a jogrendszer adott állapotát tekinti irányadónak, hanem figyelemmel van fejlesztésének lehetőségeire is. A jogi eszköztár hiányossága önmagában nem érv valamely magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása mellett, nem teszi sem szükségessé, sem arányossá az alkotmányos alapjog büntetőjogi korlátozását.*”

A közösségi jog terén az Európai Unió is elvárja a tagállamoktól, hogy alkalmazzák az ultima ratio elvét: „*A büntetőjogi szankció megtorló és megszegyenítő*

*jellege miatt egy adott magatartás büntetendőnek minősítése az Unió által a tag-államoktól megkövetelt végső eszköz (ultima ratio) lehet csak. Azok a nehézségek, amelyekbe a tagállamok az uniós jog gyakorlati végrehajtása során ütköznek, és amelyek veszélyeztetik ez utóbbi hatékonyságát, önmagukban nem jelenthetnek elegendő indokot a büntetőjog alkalmazására. Az is szükséges hozzá, hogy a szóban forgó magatartási formák bizonyos, alapvetőnek ítélt érdeket is sértsenek.*⁴

Az Európa Tanács (ET) 1981. évi ajánlása már rögzíti, hogy a gazdasági bűnözéssel szemben elsősorban polgári jogi, kereskedelmi jogi, illetve államigazgatási eszközökkel kell fellépni. A büntetőjogi eszközök helyett az ET hatásos módszerként ajánlja továbbá a gyakori és célzott hatósági ellenőrzéseket, a társaságok alapításához és fenntartásához szükséges tőke emelését, a fogyasztók tájékoztatását, a gazdasági kamarák etikai kódexeit.

A gazdasági bűnözés társadalmi és morális háttere

A gazdasági bűnözés megértéséhez – álláspontom szerint – szükséges mai társadalmunk rövid vizsgálata. A nem túl távoli múltban a szocializmus időszakának vállalkozó szellemű fiatalsága a szabályok kijátszásával, illetve korrupcióval tudott csak egy kis többletbevételhez jutni, gondoljunk csak a minden családban hőstettként mesélt farmer- vagy valutacsempészéses történetekre, vagy a „fusizásra”.⁵ A gazdasági jogszabályok kikerülése így a kor erkölce szerint kurucos virtus volt.

A rendszerváltozás a társadalom egy részét felkészületlenül érte, másokat hamis lehetőségekkel szembesített, s jócskán voltak olyanok is, akik a változások rosszhiszemű haszonélvezőjeként a magánosítás lehetőségeivel visszaélve kerestek harácsolási lehetőségeket. Ez azt eredményezte, hogy mind a vállalkozók, mind az állami szereplők közül sokan előszeretettel halásztak a zavarosban. Kijelenthető tehát, hogy a rendszerváltó „vad kapitalizmus” időszakában elfogadott tény volt, hogy mindenki úgy érvényesül a piacon, ahogy csak tud. A korrupció, a kialakulóban lévő és állandóan változó adójogi, közigazgatási, társadalombiztosítási és más szabályok ködös célja és nehézkes értelmezése sem javította a gazdasági visszaélésekkel szembeni társadalmi elítélés kiépülését és a vállalkozói morál megerősödését. A piaci szereplők terhére nem értékelhető tény továbbá, hogy az üzleti etika hazánkban nem fejlődhetett olyan

4 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2012/C 1919/17. számú véleményének 1.4. pontja, amely az Európai Unió Hivatalos Lapja 2012. június 29. napján megjelent számában tett közzé.

5 A vállalkozás kevesek kiváltása volt, a legtöbb vállalkozó a kriminalizált feketegazdaság szereplőjeként tevékenykedett.

szervesen, mint a nagy hagyományokkal rendelkező fejlett piacgazdaságokban, ahol a „pacta sunt servanda” elv évszázados napi gyakorlat.

A rendszerváltás után több mint harminc évvel – kicsit talán annak nosztalgiajában – a piacgazdaság haszonelvű és tömegtermelő kultúrájában a pénz, illetve az ezen keresztül elérhető fogyasztás az emberek egyik legalapvetőbb céljává vált (szükséglet). Az úgynevezett fogyasztói társadalomban tehát „*az egyre növekvő számú árucikkek és szolgáltatások birtoklása és használata az elsődleges kulturális törekvés, ez az egyéni boldogsághoz, társadalmi státuszhoz és nemzeti sikerességhoz vezető legbiztosabb út*” (Ekins, 1991). Napjaink kultúrájában tehát egyértelműen a pénz (vagyonfelhalmozás) és a luxuscikkek fogyasztása vált a siker szimbólumává. A médiumok és legfőképpen az internetes közösségi portálok (Facebook, Instagram) pedig mindenki számára láthatóvá teszik a vágyott célt, a luxuséletet. Így a vállalkozók számos esetben a közösségileg – és akár családirag – elvárt életszínvonal megteremtése vagy fenntartása érdekében az extraprofit és a fogyasztás oltárán áldozzák fel tisztességüket és akár büntetőjogi felelősségüket is⁶ (lásd az ezt jellemzően ábrázoló *Aranyélet* című tévésorozatot).

Mindezek alapján talán érthető, hogy a gazdasági visszaélések számos fajtája (Számla nélkül mennyi? Zsebbe annyi!) hazánkban miért nem számít elítélendő üzleti magatartásnak, kizárólag csínytevésnek, vállalkozói furfangnak, illetve a túlélés árának, továbbá máig igaznak tűnik Tóth Mihály 2000-ben tett megállapítása miszerint: „*a gazdaságnak napjainkban nincs morális háttere, s így a gazdaság jogi szabályozásának sincs erkölcsi fedezete*” (Tóth, 2000).

Ezt azonban nem szabad elfogadnunk, a piacgazdaság hosszú távon működésképtelen üzleti etika nélkül, a tisztességtelen vállalkozások veszélyeztetik a piaci bizalmat és a versenytársakat, illetve önmagukat is további tisztességtelen magatartásokra kényszerítik, továbbá súlyos károkat okoznak az egyes piaci szereplőknek is. A tisztességes versenyszellem megértéséhez érdemes felidézni a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvény jogtörténeti jelentőségű indokolásának részletét: „*Az erkölcs kategorikus imperatívusának érvényesülnie kell a kereskedelem és az ipar terén lezajló küzdelemben is, ha nem akarjuk az egyéni önzést teljesen rászabadítani a forgalomra, ha nem akarjuk a kereskedelem terén teljesen kiirtani a tisztességes boldogulás lehetőségébe vetett hitet. Mert a tisztességtelen versenyben megvan az a beláthatatlan károkat okozó társadalomellenes elem is, hogy nemcsak a közvetlenül megtámadott versenytársnak a személyiségi jogait és vagyoni érdekeit sérti, hanem,*

6 Tudomásul kell vennünk, hogy a bűncselekmény problémamegoldó, szükségletkielégítő viselkedési forma, egyik lehetséges, valóságos változata az ember társadalmi viselkedésének (Szabó, 1993).

*hogy magát és a versenytársat is választani kényszeríti a közt, hogy vagy tönkre menjenek, vagy hasonlóan tisztességtelen eszközökkel igyekezzenek céljukat elérni. Hogy a létfenntartás mindennél hatalmasabb ösztöne a versenytársakat az utóbbi lehetőség felé hajlítja ez az egész közgazdasági élet fenyegető olyan veszedelmének nyitja meg a perspektíváit, amelytől a hazai kereskedelemnek megvédelmezése elsőrangú állami feladat.”*⁷

A gazdasági bűnözés fogalma és alanyai

Rövid történeti kitekintést téve, már Arisztotelész is ókori gazdasági bűnözésről számol be, amikor arról tudósít, hogy az úttörők és más hivatalnokok ellop-ták az emberek közösségi feladatok megvalósítása céljából kifizetett pénzeit, és mivel az ilyen az athéni alkotmány értelmében bűncselekmény volt, a bűnösöknek a megszerzett pénzmenyiség tízszeresét kellett befizetniük a közös kasszába. (A Biblia és más vallási könyvek szintén tiltották a közpénz magán-célra történő elvonását.) (Irk, 2014.) Ezzel szemben a gazdasági, illetve a gazdálkodással kapcsolatos bűnözés tudományos vizsgálata csak a 20. század elején jelent meg (Jašarević, 2015).

A modern kriminológia szempontjából a gazdaság fekete és fehér területekre osztható, ahol a fehérgazdaság szereplői teljesen legális vállalkozási tevékenységet folytatnak, a feketegazdaság szereplői pedig vagy a legális gazdasági szférában szereplők, akik illegális tevékenységet folytatnak (például adócsalás, a fogyasztó megtévesztése, gazdasági titok megsértése stb.), vagy illegális vállalkozások, akik tiltott tevékenységet folytatnak (például fegyverkereskedelem, kábítószer-kereskedelem, pénzmosás fiktív fedőcégek alapításával). Az úgynevezett „szürkegazdaság” szereplőinél a legális és illegális elemek nem egyértelmű egyvelege sejlik elő a színtalár mögöl. Tóth Mihály (2015) erre így mutat rá: *„Megfigyelhető, hogy e fogalom (feketegazdaság) központi elemének gyakran az adóelkerülést minősítik, ami azért nem pontos, mert a törvények kijátszásával megvalósított cselekményeket sokszor éppen adózással próbálják legalizálni. A pénzmosások esetében pl. a bűnös eredet leplezésének egyik gyakori, bevett eszköze a jövedelem utáni adófizetés, s ezáltal a nyereség törvényes látszatának keltése. Mégsem állíthatjuk, hogy ilyen esetben az adókötelezettség teljesítése „kifehérltené” az eredendően súlyosan vétkes magatartásokat.”*

A gazdasági bűnözés alanyai vonatkozásában jellemző az úgynevezett fehér-galléros bűnözés, a fehérgalléros büntetett bűncselekménye Sutherland (1949)

7 Az 1923. évi V. törvény indoklása.

definíciója szerint „*olyan bűncselekmény, ami tekintélyes és magas társadalmi státuszú személy foglalkozásával szerves egységet alkot.*”

Schäfer (1948) szerint az ilyen fehérgalléros bűnözők etikátlan magatartásuk leplezése céljából pozíciójukat és előkelőségüket hangsúlyozzák, „*a közvélemény előtt mindig tiszta, fehér gallérban jelennek meg.*”

A gazdasági bűnözés speciális – a többi bűncselekmény elkövetőitől eltérő – alanyi körének megértéséhez Irk Ferenc kriminológus ad támpontot, álláspontja szerint az is régóta ismert tény, hogy a gazdasági bűncselekmények körében „*olyan személyek is elkövetővé válnak, akik egyéb esetekben törvénytisztelők, következésképpen más formában nem kerülnek összeütközésbe az igazságszolgáltatással.*” (Irk, 2014). Irk Ferenc álláspontját osztva véleményem szerint is jellemzően teljesen más személyek követnek el gazdasági bűncselekményeket, mint mondjuk erőszakos vagy akár csak vagyoni elleni bűncselekményeket. Nézetem szerint ennek az oka, hogy a gazdasági bűncselekmények jellemző elkövetői (nem a hivatásos számlagyárosok és cégtemetők) a legális gazdaság alanyai, tehát a vállalkozók, akik a bűncselekményekből nem megélni akarnak, hanem egyfajta, a gazdálkodás során felmerülő szükséges rosszként – a versenyben maradás áraként, vagy az extraprofit kockázataként – követik el azokat. (Gondoljunk csak arra, hány tisztességes tűnő közértes minimálbérre jelenti be az amúgy „zsebből kipótolva” többet kereső eladóját a sarki kisboltban.)

A gazdasági bűncselekmények elkövetőinek másik csoportjában olyan ténylegesen – a köznapis fogalom szerint is – bűnözők vannak, akiknek kizárólagos vagy legfőbb bevételi forrása a gazdasági bűnözés, tehát célzatosan gazdasági bűncselekmények elkövetéséből élnek akként, hogy legális gazdasági tevékenységet nem, vagy jellemzően nem is végeznek, cselekményeik célja a jogtalan haszonszerzés. Olyan személyekre utalok, akik Finkey Ferenc (1914) szavaival „*tényleg üzletet csinálnak a büntettek elkövetéséből, abból élnek, élethivatásuknak tekintik azt.*”

Rövid kitekintésként a gazdasági bűnözés életvitelszerűsége vonatkozásában érdekes megvizsgálni az üzletszerűség büntetőjogi fogalmát. A Btk. szerint „*üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.*” Az üzletszerű bűncselekmény elkövetések Legfelsőbb Bíróság általi megállapítása sokáig az általam említett bűnöző életmódra történő berendezkedés vizsgálata alapján zajlott. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy az üzletszerűség megállapítása vonatkozásában vizsgálni kell többek között az elkövető vagyoni helyzetét, életvitelét, személyi és családi körülményeit, kimondta továbbá, hogy az esetek nagy száma önmagában a szubjektív oldal vizsgálata nélkül nem adhat okot az üzletszerűség megállapítására (BH 2005. 165). Későbbi döntéseiben

a legfőbb bírói fórum leírta, hogy a bűncselekmények elkövetéséből származó haszonnak az elkövető bűnöző életmódjának a kialakításában jelentősége van, illetve a bűncselekményekből szerzett haszon ilyen életvitelt biztosító jellegének (1585/2007. büntető elvi határozat, Bfv.53/2012).⁸

Ezen értelmezés alapján talán mondhatjuk, hogy a gazdasági bűnözés társadalmilag veszélyesebb, bűnöző életvitelre berendezkedett formája általában üzletszerű gazdasági bűncselekmények elkövetésével – üzletszerű bűnözéssel – valósul meg, mint számlagyárak üzemeltetése (költségvetési csalás), cégtemetők működtetése (csődbűncselekmény), csalásra specializálódott hitelirodák fenntartása (csalás).

A gazdasági bűnözés kriminológiai fogalmát megvizsgálva azt látjuk, hogy az ide sorolható bűncselekmények központi eleme a gazdasági tevékenység, ami egy rendszeres haszonszerzésre (profitra) irányuló – alapvetően legális vagy már alapvetően is illegális – vállalkozási tevékenység és a „gazdasági bűnözők” ezen gazdálkodás keretében vagy ehhez kapcsolódva, azaz a gazdálkodással összefüggésben követik el a gazdasági rendet sértő vagy veszélyeztető bűncselekményeket. Tóth Mihály definíciója szerint: *„gazdasági bűnözésnek azt a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén) akár eredményére tekintettel - alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse, vagy veszélyeztesse”* (Tóth, 2000).

A gazdasági bűnözés szankcionálása

Kijelenthető, hogy a gazdasági jogsértések, illetve a gazdasági bűnözés visszaszorításának leghatékonyabb módja a megelőzés és felelősségre vonás elkerülhetetlensége. Emellett kiemelt fontosságú a jogkövetkezmények szerepe is, hogy a szankció célzott (egyéniesített), szükséges, de egyben elégséges viszsztatartó erővel bírjon (se túl enyhe, se indokolatlanul súlyos ne legyen): *„Nem sokat ér ugyanis az olyan büntetés, amelynek elkerülhetőségében alappal lehet bízni, de az sem, amely túl szigorú vagy túl enyhe, illetve amelynek a végrehajtása hatástalan”* (Belovics, 2017), valamint *„az ítélkezési gyakorlat*

8 A Kúria mai szigorúbb jogértelmezés alapján már akár egy cselekmény elégséges lehet a körülmény (üzletszerűség) megállapításához (BH.2011.33). Illetve az alapvetően legális vállalkozások akár csak két bevallási időszakot érintő jogellenes adócsökkentő (például fiktív számla befogadó, eltitkoló) tevékenysége is alapot ad a körülmény megállapítására (bűnöző életmód hiánya).

során szerzett tapasztalataim pedig azt is világosan jelzik, hogy az indokolatlanul enyhe vagy szigorú büntetés kiszabása egyaránt kriminogén hatású lehet az elkövető jövőbeni kriminalitásának alakulása szempontjából” (Fázsi, 2022). Az Alkotmánybíróság 1214/B/1990. AB határozata alapján „A büntetéssel történő jogkorlátozásnak – mértékét tekintve is – meg kell felelnie az arányosságnak, a szükségességnek és az ultima ratio elveinek”, egyben kedvezményeket is kell, hogy biztosítson a hatóságokkal együttműködő személyeknek. Fontos ebből a szempontból is kiemelni, hogy a gazdasági bűncselekmények célja általában a jogtalan haszonszerzés, így a vagyon elleni szankciók szerepe kiemelt és elsődleges kell, hogy legyen az ilyen bűncselekmények elkövetőivel szemben, mint a vagyonekobzás, a foglalkozástól eltiltás, a pénzbüntetés vagy a jogi személlyel szemben alkalmazható pénzbírság, hogy a gazdasági bűnözés egy jó eséllyel jelentős veszteségeséggel járó magatartás legyen.⁹

A 2017. évi XC. törvény szabályozási elve szerint a „bűnözéstől a tényleges visszatartó erőt ugyanis nem feltétlenül a bíróság által kiszabott személyi szabadságot elvonó büntetés jelenti, legyen az bármilyen szigorú is. Sok esetben a legsúlyosabb következmény az, ha a büntető igazságszolgáltatás fellépése a bűnözőt maradéktalanul megfosztja cselekvése értelmétől, vagyis a bűncselekmény konkrét, kézzelfogható nyereségétől.”¹⁰

A Kúria BH2021. 68. határozata alapján: „Ahhoz, hogy egy büntetés elérje célját általában elegendő, hogy a büntetés okozta rossz nagyobb legyen, mint a bűnből következő jó, és a rossznak túlsúlya alapján kell kiróni a büntetést és közömbössé tenni azt az előnyt, amelyet egy adott bűncselekmény elkövetése az elkövető számára jelentene. Ez a helyzet a más vagyont károsító cselekmények esetében.”

Az adekvát büntetés és hangsúlyosan az indokolt vagyon elleni szankciók megállapíthatósága és biztosíthatósága érdekében szükséges már a büntetőeljárás kezdeti szakaszában felderíteni a potenciális terheltek személyi körülményeit, életvitelét, vagyoni helyzetét. Ezek korai vizsgálata a jogkövetkezmények hatékony alkalmazhatóságán felül további információval szolgálhatnak az adott ügy vagy más ügy felderítéséhez, bizonyításához is, mint például az alpbűncselekményhez kapcsolódó pénzmosás felmerülése. A vagyon elleni szankciók, illetve a biztosításuk érdekében elrendelhető kényszerintézkedések egyre szélesedő alkalmazhatósága (például kiterjesztett hatályú vagyonekobzás) és egyre gyakoribb alkalmazása is indokoltá teszi a körülmények részletes feltárását, értékelését és az ilyen irányú határozatok érdemi indoklását is az eljárás

9 Itt figyelembe kell még venni a büntetőeljárással rendszerint együtt járó – járulékos – „veszteségeket” is, mint ügyvédi költségek, üzleti partnerek és hitelezők elvesztése, üzleti hírnév sérülése.

10 20150224 IM előterjesztés az új büntetőeljárási törvény szabályozási elveiről, A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés.

garanciák érvényesülése és szükségtelen károkozás elkerülésének érdekében. Hiszen egy megalapozatlan vagy eltúlzott lefoglalás vagy zár alá vétel cégek, családok életét teheti tönkre.

Az elkövető bűncselekmény elkövetése után tanúsított magatartásának is igen nagy jelentősége van. Ezt részben az elkövető társadalomra veszélyessége körében, részben a büntetőeljárás céljaiban való közreműködésként, mint enyhítő körülményként kell értékelni. A terhelti együttműködés eredményeképpen az eljárás a társadalmi elvárásoknak megfelelően, gyorsan, igazságosan lefolytatható, a bonyolult, szervezett és sokszereplős bűncselekmények felderíthetővé, bizonyíthatóvá válnak,¹¹ továbbá a kár, vagyoni hátrány megtérülése, megtérítése, a sértetti reparáció is jóval hatékonyabb. A törvény indoklása már bevezetőjében az igazság időszerű feltárása érdekében az eljárásban részt vevők együttműködésének ösztönzését hangsúlyozza.¹² A törvény ezért kiemelt hangsúlyt fektet a terhelti együttműködésre.

Az indoklás szerint „*pragmatikus szempontok alapján érdemes eltérően kezelni azokat az ügyeket, amelyekben a terhelt beismer, azokkal az eljárásokkal szemben, amelyekben a tagadó terhelt bűnösségét kell bizonyítani. A beismerés egyben lehetőséget teremt a terhelttel való együttműködésre, melyben valamennyi fél és a társadalom egésze érdekelt, hiszen az a hatóságok oldalán idő- és költségmegtakarítást, a terhelt oldalán enyhébb szankcionálást, a sértett oldalán biztos jóvátételt eredményez, egyben azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják.*”¹³

Az indoklás megállapítja továbbá, hogy a büntetőpolitikai hangsúlyok fokozatosan áttevődtek a vádemelésről az elterelő intézményekre, illetve a büntetőeljárások hatékonyságának javulása várható attól, hogy az elterelő intézmények beépülnek a nyomozásba.

Összegzés

A gazdaság minden korban szabályozásra, illetve védelemre szorult és szorul ma is. A jogalkotónak azzal a nehéz feladattal kell megküzdenie, hogy a gazdaságra veszélyes magatartások közül melyeket szankcionál ágazati szabályokban és melyeket üldöz a büntetőjog szigorával. Ehhez részletesen szükséges megvizsgálnia – többek között – az adott társadalmi, gazdasági, jogi környezetet és

11 20150224 IM előterjesztés az új büntetőeljárási törvény szabályozási elveiről. A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés

12 A 2017. évi XC. törvény indoklása. I. Bevezetés.

13 A 2017. évi XC. törvény indoklása. II. Miért van szükség új büntetőeljárási törvényre?

a gazdasági bűnözéssel okozott veszélyek és károk mértékét is. Ezek gondos mérlegelése után – végső esetben – lehet és kell a büntetőjog eszközrendszerét alkalmazni. A jogalkalmazónak pedig a büntetés kiszabása során kell figyelembe vennie a büntetés céljait, mely célok elérése érdekében a jogalkalmazónak meg kell vizsgálnia az adott bűncselekmény elszaporodottságát, az ilyen bűncselekmények káros hatását, illetve egyéniesítenie kell a büntetést, figyelembe véve, hogy a gazdasági bűncselekmények elkövetői között jelentős eltérések mutatkoznak.

Felhasznált irodalom

- Belovics E. (2017). *Büntetőjog I. Általános rész*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Ekins, P. (1991). The sustainable consumer society: A contradiction in terms? *International Environmental Affairs*, 3(4), 243-258.
- Fázi L. (2022). A büntetéskiszabás elvei bírói szemmel. *Magyar Jog*, 69(11), 625–641.
- Finkey F. (1914). *A magyar büntetőjog tankönyve* (4., átdolg. kiad.). Grill Károly Könyvkiadó-vállalata.
- Gál I. L. (2017). A büntetőjog szerepe a gazdaságban, avagy megelőzhető-e a brókerbotrányok büntetőjogi eszközökkel? *Új Btk. – A büntetőjog a gyakorlatban*. <https://ujbtk.hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-buntetojog-szerepe-a-gazdasagban-avagy-megelozhetok-e-a-brokerbotranynok-buntetojogi-eszkozokkal/>
- Irk F. (2014). Fehérgalléros bűnözés, elitbűnözés, menedzserdeviancia. *Jog Állam Politika*, 6(1), 49–67. <https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1lmok/2014/1/irk.pdf>
- Jašarević, O. (2015). Strategic planning and directing the fight against economic crime. *Journal of Eastern-European Criminal Law*, (2), 138-141.
- Schäfer I. (1948). A „fehérgalléros” büntetett. In *Büntetőjogi dolgozatok* (Új folyam, 7.), 14. Fővárosi Nyomda Rt.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. Dryden Press.
- Szabó A. (1993). *Igazságosan vagy okosan?* Akadémiai Kiadó.
- Tóth M. (2000). *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-Kerszöv.
- Tóth M. (2015). A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése. *MTA Law Working Papers*, 2015(4), 1–14. <https://jog.tk.hu/mtalwp/a-gazdasagi-bunozes-es-buncselekmények-nehany-aktualis-kerdesek>
- Wiener A. I. (1986). *Gazdasági bűncselekmények*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó.

Alkalmazott jogszabályok és bírósági határozatok

- 18/2000. (VI. 6.) AB határozat.
1923. évi V. törvénycikk a tisztességtelen versenyről.

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról.
1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról.
1991. évi XVIII. törvény a számvitelről.
1992. évi XIII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról.
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.
30/1992. (V. 26.) AB határozat.
Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2012/C 191/17. számú véleménye – „Az uniós büntetőpolitika létrehozása: az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján” (COM(2011) 573 final).
BH2011.33.
EBH 2007.1585. (Elvi bírósági határozat).
Igazságügyi Minisztérium: Előterjesztés az új büntetőeljárási törvény szabályozási elveiről (2015. február 24.).
Kúria Bfv.53/2012. számú határozat.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fodor B. G. (2025). A gazdaság büntetőjogi védelme. *Belügyi Szemle*, 73(11), 2323–2336. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i11.pp2323-2336>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Fodor Balázs Gábor, aki a szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org e-mail címen érhető el.